Katalog över professor Gustaf Bolinders vandringsutställning från infödingsstammar i portugisiska Angola, Västafrika

Utställningskataloger
Stockholm
Etnografiska museet

[1950-
-talet ?]

Katalog över professor Gustaf Bolinders vandringsutställning från infödingstammar i portugisiska Angola, Västafrika

Dessa samlingar utgör ett urval av föremål som hopbragts under resor hösten 1951, kompletterade med en del andra från en föregående expedition 1948. De senare har välvilligt ställts till förfogande av Statens Etnografiska Museum, vilket de numera tillhör. I samlingen är tre negerstammar representerade, varjämte ett fåtal föremål medtagits från de kulturfattiga buschmännen. Av negerstammarna, vilka alla är bofasta, livnär sig uahumbe-folket huvudsakligen av boskapsskötsel, medan de två övriga, ngangela och chokwe, övervägande är jordbrukare, de sistnämnda också av gammalt jägare. Buschmännen, södra Afrikas urinvånare, är kringströvande jägare och samlare.

Angola är en av världens äldsta kolonier, men i stark modern utveckling. Den är ungefär tre gånger så stor som Sverige. Den ligger på södra halvklotet ej långt från ekvatorn men hettan mildras vid kusten av en kall havsström och södra delen av landet är högslätt (1000—2000 m. ö. h.) med svalare klimat allt efter höjden.

Uahumbe bor på höglandets västsluttningar, ngangela på högslätten i sydost där de är grannar med buschmännen, medan chokwefolket (av portugiserna kallade kioko) bildar ett brett bälte från norr till söder i östra Angolo. De breder alltjämt ut sig.

UAHUMBE

Detta är, som nämnts, ett boskapsskötande folk som dock idkar något åkerbruk. Mest odlas hirs. Spannmål förvaras i jättelika korgar inomhus. Smör framställes men går mest till hudkräm åt kvinnorna. Huvudfödan är surmjölk och gröt. Kreatur slaktas ytterst sällan. Nejden är grön och lummig, klimatet hett. Klädedräkten utgörs blott av ett skört, men allehanda prydnader bärs särskilt av kvinnorna, som också excellerar i grannt smyckade frisyrer. Olika värdighetstecken utmärker åldrar och rang. Pubertetsfester firas varunder gossarna i särskild utstyrsel får delta i hemliga riter, varvid s. k. svängträn återger anderöster. För flickorna i övergångsåldern, vangolo, gäller särskilda föreskrifter. Amuletten är vanlig här som hos andra primitiva.

Husgeråd

1 Korg för kvinnor att bära på huvudet och korg med lock
2 Korg att bära i (för män)
3 Stor korg för spannmål
4 Snidade träkärl för mjölk o. a.
5 Lerkärl
6 Pallar

Födans beredning

7 Sil av strå för ölberedning jämte lerkärl
8 Trämortel med stöt för spannmål
9 Klubba att krossa säd med. Uråldrigt redskap.
10 Smörkärna av kalebass. Svänges fram och åter tills smör bildas.

Redskap och verktyg

11 Yxor
12 Hacka med dubbelskaft. Endast det ena används.

Vapen och jakttillbehör

13 Dolkar
14 Klubbor
15 Spjut
16 Bågar
17 Pilar
18 Råämne till bågsträng av hud
19 Jaktväska

Rökpipor och snusdosor

20 Vattenpipor av kohorn. I dessa röks mest hampa. Röken får passera det delvis vattenfyllda hornet och renas därvid.
21 Hampa för rökning
22 Snusdosor, kortare och längre av trä. De kortare användas mest av kvinnor, de längre, mässingbeslagna, av männen. Dessa torde vara efterbildningar av oryx-antilophorn. Med spjutskaftet krossas tobaksbladen i dosorna.

Prydnader, värdighetstecken och toalettartiklar

23 Halsband av allehanda material, bl. a. svarta och röda frön, tänder, snäckor, skivor av musselskal, trä- och stråpärlor och hudplåtar av djur. Glaspärlor används sällan.

24 Halsband för baby

25 Halskragar av bast, rödfärgade och prydda med knappar e. d.

26 Råmaterial till halsband

27 Råmaterial till halskrage

28 Halsbandsprydnader av mässingplåtar

29 D:o av urhjulsliknande mässingemblem

30 Snäckskalskiva. Denna, som i vissa trakter är värdighetstecken för hövdingar, bärs här av kvinnor av god familj. En snäcka mellan brösten och två eller tre på ryggen. En sådan skiva (av en colus-havssnäcka) kallas här mpande och betalas med ett kreatur.

31 Colus-snäcka

32 Smycke med snäckskalsskivor

33 Arm- och vristringar av mässing

34 Hals-, arm- och vristringar av vidjor för barn

35 Armband av gräs

36 Midjeband av gräs

37 Fotringar av järn för soba = hövding

38 Fotringar av järn för sekulu = äldre män av rang

39 Stav, upptill kluven, för sekulu

40 Käpp med spiraldekor för ynglingar

41 Hårborstar av trä med »borst» av metall

42 Prydnadskammar av trä, ben och metall för kvinnofrisyrer

43 Den svarta hårfrisörskans utrustning: löshår, hårnålar av trä och rödfärg

44 Rödfärg av pulvriserat trä. Blandas med smör och används av kvinnorna att måla sig med.

45 Hängsmycken av stråpärlor. Hängas på ömse sidor om ansiktet.

46 Pannband. Här har glaspärlor för en gångs skull använts.

Leksaker

47 Dockor. Dessa har majskolvar till stomme, men är av två slag. De större ger man småflickor att leka med, de är helt oömma.

48 De mindre ges till vangolo, flickorna i övergångsåldern, och har noga utarbetade frisyrer och bröst av vax men saknar lemmar. De måste aktas mycket noga. Det är svårt att förvärva dem, ty de har magisk betydelse. Alla de olika frisyrer dockorna utrustats med ska flickorna i tur och ordning anlägga. Dockorna är egentligen mer amuletter än leksaker.

49 Leksak för smågossar, imitation av svängträ (se nedan samt inledningen).

Musikinstrument

50 Trummor, den ena rödfärgad och prydd med skulpterade

kvinnobröst. Den används vid vissa erotiska danser.

51 Sansa, knäppinstrument med kalebass-resonnanstor

52 Musikbåge med kalebass-resonnanstor. Strängen tas mellan läpparna och rörs med en pinne.

53 Musikbåge, ej fullt färdigställd, tillika rasselinstrument

54 Stränginstrument prytt med fjädrar

55 Trumpeter av kudu-antilophorn. Den ena har vaxmynning, prydd med röda frön.

56 Dansskallror av kalebasser och frön

57 Fotskallror av kokonger för dans. Ursprungligen i bruk hos buschmännen.

58 Visselpipa

Amuletter och ting för magiskt bruk

59 Dräkter av bast för pojkar vid omskärelseriterna

60 Fjäderprydda huvudprydnader, burna vid samma tillfälle

61 Spjut av trä, bärs till dräkten.

62 Svängträ (vinare) använt vid omskärelseriterna. Hemligt instrument som svängs i luften med hjälp av snöret och frambringar ett surrande ljud som utges för att vara förfädrens anderöster.

63 Radband av träpärlor. Bäres av nyvordna mödrar framför skötet som skydd mot demoner.

64 Pannband med fjädrar. Bärs av nyvordna mödrar för att barnet ej skall skrika.

65 Dansyxa och kopphorn

CHOKWE (KIOKO)

Detta är, som förut nämnts, en stor och betydande stam som alltjämt utbreder sig och tränger in på andras områden, nu helt på fredlig väg. De är huvudsakligen åkerbrukare, som mest odlar de från Sydamerika införda nyttoväxterna majs och mandioka, men har gamla jägartraditioner. Huvudfödan är gröt och halstrade råttor eller rättare råttliknande gnagare, som de anser för en läckerhet. De har av gammalt varit kända för sin konstskicklighet, ej minst i fråga om träsnideri, och ännu pryder de ofta bruksföremål med plastisk dekor. Magien genomtränger hela deras tillvaro på allehanda sätt, bl. a. med en mängd amuletter söker de skydda sig mot demoner och övernaturliga faror.

Husgeråd

66 Hönsbur
67 Korg att bära i. För kvinnor.
68 Korg att bära i. För män.
69 Korgsiktar, till formen urnliknande
70 Korg att äta gröt ur
71 Träkärl att äta kött ur
72 Mortlar för salt o. d.
73 Grytspadar, prydda med inbränd dekor
74 Kalebasser, prydda med inbränd dekor
75 Kalebass-slev
76 Flätad mattlängd
77 Pallar, den ena med skulpterade ansikten
78 Lerskål med kant av skinn. Att äta jaktbyte i. Samtidigt amulett.

Prydnader och toalettartiklar

79 Peruk för kvinnor av bast och lera. Efterbildar exakt den vanliga frisyren, som är tung och ömtålig genom tillsatsen av röd lera. Peruken, som blott används att vara fin i, föredras därför av många.
80 Prydnadskammar för män, flätade
81 Prydnadskammar av trä. Ofta vackert skurna.
82 Hårborstar med metall-»borst»

Redskap och verktyg

83 Kniv
84 Yxor
85 Hacka

Fångstredskap

86 Snara för en gnagare, Thryonomus swinderianus, består av en träbåge kring vilken ett nät monteras och lossnar när djuret kommer in i det.
87 Snara. Används mest av pojkar.
88 Fälla för gnagare. Betet placeras längst in. Djuret kan ej ta sig ut när det väl krupit in.
89 Fiskfällor

Vapen

90 Klubbor

91 Bågar. Fällda hästantiloper o. a. storvilt utmärks med skinnremsor på bågträet. Dessa troféer utgör tillika amuletter för fortsatt jaktlycka.

92 Pilar, flera av säregna typer, t. ex. de halvmånformiga och trekantiga, liknande vissa indiska.

Rökpipor

93 Vattenpipa av kalebass med påsatt lerhuvud jämte hampa för rökning

94 Tobakspipa, gammal av svart trä, rikt skulpterad med fågelbilder på huvudet och reliefer av ormfigurer, människoansikten och fyrfotadjur på skaftet.

Musikinstrument

95 Dubbelsidig trumma. Sådana rördes förr endast när kungen lämnade eller återkom till sin hydda.

96 Dansskallror av olika slag

97 Visselpipor, fint snidade

Föremål för magiskt bruk

98 Dansyxor

99 Jaktamulett föreställande en hunddemon. Stundom är småfigurer, också de amuletter, fastsurrade vid hunden.

100 Demonfigur, chikusa med hög huvudprydnad

101 Dubbelstatyett

NGANGELA

Denna åkerbrukande stam bebor ett stort område i sydöstra Angola mellan Kassais källor och övre Cubango. De hör till landets ursprungliga bebyggare. Chokwe har mångenstädes trängt sig in i deras område.

Husgeråd

102 Korgtallrikar, hos oss kallade vannor, med vilka agnarna skiljas från kornen
103 Korgar att bära på huvudet
104 Kalebass-kärl med inbränd dekor eller ristningar framställande danser med mask
105 Grytspadar med inbränd dekor
106 Mortel och träskålar
107 Ofärdigt och färdigt träkärl jämte det järnredskap varmed kärlet urgröps
108 Pall i form av sittande figur
109 Lerkärl
110 Skinnklädd stol

Redskap och verktyg

111 Hacka med dubbelt skaft. Föres med båda händerna. Typisk för denna region.
112 Kniv

Vapen

113 Klubbor av trä, snidade
114 Dolkar
115 Bågar
116 Pilar
117 Lans

Smycken

118 Finger-, arm- och vristringar
119 Prydnadskammar
120 Bentrissor av elefantben (införda söderifrån)

Masker och maskdräkter

I samband med gossarnas omskärelseriter uppträder olika maskerade demonfigurer. Gossarna har i lång tid hållits isolerade. De får nu själva dansa iförda bastskört och med skallror om benen. Sedan framträder demonerna, vanligen nattetid. Kvinnorna får ej vara med och ej se maskerna annat än på långt håll. Masker och dräkter förfärdigas av barktyg och bast samt trä och kalebass-skal.

121 Demonhövdingen, helt långhårig med rött ansikte och huggtänder. Dansar sakta och värdigt.
122 Den farligaste demonen med utdragen nos och tre öron
123 Detta är den vanligaste och vildast dansande demonen. Han har stora runda ögon som nattaporna och andra mörkrets varelser.
124 Den lille antilopen deltar alltid i danserna. Han ger jaktlycka.
125 Dansskallra som bindes vid knäna jämte dansstav, för gossarna

Träskulpturer

126 Musikanter
127 Kvinna vid mortel
128 Hos hårfrisörskan
129 Demonen chikusa
130 Demonfigurer

SKOGENS BUSCHMÄN

I motsats till de flesta andra buschmän, vilka drivits ut i ökentrakter, har dessa kunnat leva kvar i skogar där det finns vilt och vatten. Buschmännen, småväxta, gulbruna kringströvande jägare och samlare utan fast uppehållsort, är södra Afrikas urinvånare. De är ej av samma ras som negrerna och skilda också från Kongos dvärgar. Deras materiella kultur är fattig. I samlingen finns blott några få föremål.

131 Pilar med järnspets
132 Pilgift, uppträtt på stickor
133 Läderbälten
134 Armband av hud
135 Kastklubba
136 Kärl av fruktskal

Nils Nessim

STOCKHOLM
GÖTEBORG
MALMÖ
ÖREBRO
LINKÖPING
KRISTIANSTAD

521247